

TEZĂ DE ABILITARE

în domeniul Științe ale Comunicării

Practici, politici și reglementări în media și jurnalism

Raluca Petre

REZUMAT

Această teză descrie evoluția mea profesională, precum și direcțiile în care pot contribui la dezvoltarea cunoașterii și îndrumarea doctoranzilor în domeniul Științelor comunicării. Cadrul conceptual, dar și normativ în care îmi văd propria dezvoltare este informația ca bun public și media ca serviciu public. Este și tema numărului special al revistei *European Journal of Communication*, pe care l-am coordonat în 2024, Vol. 39 (6).

Lucrarea este structurată în patru capitole. În capitolul introductiv rezum evoluția academică și profesională, principalele direcții de cercetare, contribuțiile didactice, precum și sfera coordonării și a proiectelor. În următoarele două capitole dezvolt acest parcurs academic, iar ultimul este dedicat viziunii privind principalele arii de dezvoltare și îndrumare, dar și principalele provocări de cercetare și dezvoltare.

În ceea ce privește educația, am urmat școala doctorală la Institutul de Sociologie și Filosofie al Academiei Polone de Științe, IFiS PAN, la programul în limba engleză din cadrul Graduate School for Social Research. Am susținut doctoratul în anul 2009 sub coordonarea prof.univ.dr.habil. Andrzej Rychard cu tema *Sociology of Media Transformation in Romania; institutional aspects*. Am publicat un volum cu principalele rezultate ale cercetării doctorale în 2012 la editura Tritonic din București: Petre, Raluca, *Journalism in Times of Major Changes; critical perspectives*. Cartea se găsește în prestigioase biblioteci universitare ale lumii, precum cele ale universităților americane Princeton, Columbia, Stanford, Pittsburgh și Indiana, dar și în biblioteci universitare europene și românești. Studiile de master le-am făcut la CEU – Central European University în domeniul Sociologie și la Universitatea din București, în domeniul Științelor comunicării. Sunt licențiată în Științele comunicării la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București.

În ceea ce privește direcțiile de cercetare, acestea sunt prezentate succint în introducerea tezei și pe larg în cel de-al doilea capitol al lucrării. Una dintre direcții, inspirată de cercetarea doctorală, se referă la transformarea generală a jurnalismului în contextul schimbărilor instituționale mai largi. Cea de a doua direcție, preponderent post-doctorală, are ca obiect de studiu câmpul producției culturale de masă, conținuturile mediate tehnologic altele decât cele jurnalistice în contextul producerii lor, precum și diversele registre de receptare, în contextul diversificării sectorului media după 1989.

Tema principală a tezei de doctorat, dar și a unor cercetări ulterioare inspirate de aceasta, a avut în centru transformarea instituțională a sectorului media din România și schimbările/continuitățile practicilor jurnalistice. În teza de doctorat tratez cadrul macro

instituțional și legislativ al schimbărilor din sectorul media, nivelul mezzo al transformărilor sectoriale, precum și nivelul micro al practicilor profesionale într-o abordare calitativă, etnografică. Principala concluzie a tezei de doctorat a fost că jurnalismul a reușit să fie vocea schimbării în societatea românească, dar nu actorul principal al propriilor transformări. Cercetări ulterioare au validat această observație, precum și faptul că jurnalismul nu devine o profesie autonomă, ci rămâne o ocupație dominată de sectorul politic și din ce în ce mai mult și de cel economic. Cadrul teoretic principal în care mi-am articulat cercetarea este sociologia post-structuralistă propusă de sociologul francez Pierre Bourdieu, coroborată cu neoinstituționalismul american.

Cercetările ulterioare inspirate din teza de doctorat au avut ca obiect comercializarea jurnalismului și limitele autonomiei profesionale în acest context; poziția subordonată a jurnalismului înainte, dar și după 1989; moștenirile instituționale ale jurnalismului în perspectivă diacronică; practicile profesionale și definițiile subiective ale jurnaliștilor din presa constănțeană, dar și rezultatele jurnalismului de investigație și șansele cetățenilor de a fi cu adevărat informați.

În ceea ce privește provocările viitorului pentru jurnalismul românesc, acestea au de a face cu slaba sustenabilitate economică și socială a domeniului, precum și cu relația cu puterea: nici puterea nu poate lăsa jurnalismul să aibă o existență de sine stătătoare, să nu mai fie „braț înarmat”, dar nici jurnalismul nu se desprinde de putere, de care îl leagă dependențe financiare și progresii de carieră semnificative. Provocările jurnalismului reprezintă și direcții de cercetare semnificative, care merită a fi explorate pentru a avea explicații valide, precum și o viziune realistă a locului jurnalismului în societatea democratică românească.

În ceea ce privește cercetarea post-doctorală, sfera principală de explorare este transformarea câmpului producției culturale de masă și a statutului bunurilor simbolice din produse ideologice în marfă. În cadrul acestei tematici largi, în primul proiect post-doctoral coordonat în calitate de cercetător principal, CNCS – UEFISCDI, PN-II-RU-PD-2011-3-0089, am analizat revistele pentru adolescenți ca platforme de conținut unde putem observa comercializarea și subordonarea mizelor editoriale celor de marketing. Concluzia acestei cercetări a fost că revistele pentru adolescenți disponibile în acea perioadă pe piața din România, 2012-2013, nu erau de fapt atât despre adolescenți, cât despre branduri care își găseau o platformă de familiarizare timpurie pentru actualii și viitorii consumatori. În ceea ce privește partea de receptare a acestor reviste, cele douăsprezece focus-grupuri realizate au relevat faptul că adolescenții nu erau conștienți de mizele comerciale, că ei considerau că aceste reviste erau pentru ei și nevoile lor specifice și erau dispuși să le cumpere (mai ales fetele între 10 și 15 ani) și să le consume frecvent. În același timp, o observație îngrijorătoare a fost aceea că brandurile ocupau un rol important în evaluarea statutului și valorii celorlalți tineri, creând neliniște în rândul celor care nu își permiteau ceea ce se găsea ca recomandări în respectivele reviste. Am observat, de asemenea, și faptul că la nivelul conținuturilor partea editorială era compusă mai ales din traduceri din revistele mamă și foarte puțin din jurnalism autohton. De fapt, partea editorială părea mai mult un pretext pentru introducerea conținuturilor cu adevărat valoroase din punct de vedere economic.

Preocuparea privind regimurile de conținut, respectiv receptarea în media au continuat cu cercetări exploratorii, de natură calitativă. Am urmărit în diverse cercetări felul în care tinerii se raportează la media și poziția lor în cadrul acestui vast câmp de practici, dar și semantic. Un

studiu a vizat raportarea la trecut și ce înțeleg aceștia prin comunist/comunism. Rezultatul acestei cercetări a fost că un comunist este de fapt un adult autoritar din prezentul tânărului, iar acest apelativ marchează distincția și distanța față de puterea percepută ca fiind arbitrară.

O altă cercetare a privit adolescenții cu putere de decizie pe internet și abuzurile pe care aceștia le fac asupra celor cu mai puțină putere. Am studiat, de asemenea, producția de știri false realizate de tinerii din Veles, Macedonia. Am observat fenomenul din două perspective; primul punct de vedere a fost cel al structurii de producție, distribuție și receptare și a responsabilităților în cadrul acestui ecosistem comunicațional. A doua perspectivă a fost una etnografică și a observat definițiile pe care producătorii de știri false înșiși o dau activității lor. Dacă am pornit de la premisa normativă că ceea ce fac aceștia este jurnalism de proasă calitate, am ajuns la concluzia explicativă că activitatea este definită drept internet marketing și vizează în primul rând urmărirea trendurilor și oferirea de conținut care se potrivește așteptărilor, nu adevărului demonstrabil.

O cercetare recentă a vizat platformele ca noi structuri de producție de conținut mediat tehnologic ce au în centru interacțiunile, mai degrabă decât calitatea conținuturilor în sine. Cea mai recentă contribuție în sfera analizei receptării are de a face cu modul în care dobrogenii se raportează la platforma TikTok, o cercetare internațională inițiată de Thomson Foundation în cadrul căreia am coordonat una dintre echipele de cercetători. O concluzie importantă a acestei cercetări este că audiențele nu disting între conținutul jurnalistic și alte tipuri de conținut generate de utilizatori.

Cel de-al treilea capitol al tezei tratează contribuțiile didactice, mai precis suporturile de curs realizate de-a lungul carierei și puse la dispoziția studenților la nivel licență și master. Astfel, pentru studenții la programul de studii de licență Jurnalism am realizat suporturile: Media și societatea în schimbare, Tehnici de colectare, Politici media și reglementare. Pentru studenții la programul de studii masterale Relații publice și dezvoltare interculturală de la Universitatea Ovidius din Constanța am produs suporturi de curs pentru disciplinele: Introducere în comunicare și relații publice, Teorii și metode în comunicare și Comunicare și negociere în context intercultural. În plus, în cadrul proiectului internațional de cercetare și cooperare interuniversitară EEA & Norway Grants 21-COP-0031, SUSTENT, am realizat împreună cu echipa internațională un suport de curs pentru disciplina: Antreprenoriat sustenabil.

Ultimul capitol al tezei este dedicat direcțiilor de dezvoltare și coordonare doctorală. Două mari subiecte, clădite pe cunoaștere sunt propuse a fi duse mai departe pentru a avea o contribuție concretă la practicile, politicile și reglementările în media și jurnalismul românesc. Prima temă se referă la politicile media și reglementarea în contextul noilor directive europene care sunt transpuse în legislația românească. Cea de a doua temă se referă la informațiile ca bun public și depășirea paradigmei secretizării acestora, pentru dezvoltarea principiului liberului acces la informațiile de interes public pentru toate categoriile de cetățeni. Vizez dezvoltarea de cunoaștere pentru un mai bun acces la viața publică și articularea unor voci ale tuturor categoriilor sociale în contextul structurării de politici și reglementări pentru media ca serviciu public.